

VÁLSÁGOS IDŐK

A DÉL-ERDÉLYI MAGYAROK INTERNÁLÁSA ÉS ANNAK HATÁSA A MAGYARSÁG POLITIKAI ÖNSZERVEZŐDÉSÉRE (1944. SZEPTEMBER – 1945. SZEPTEMBER)*

A XX. században nemcsak a két világháború tizedelte meg a polgári lakosságot, hanem az etnikai (kitelepítések és áttelepítések) és politikai tisztogatások (internálások), valamint a néptárasok is számos népcsoport, kisebbség vagy annak valamely társadalmi rétegének létét vagy fennmaradását kérdőjelezték meg. Éppen ezért egyes szerzők azt vallják, hogy ezek a tragikus események szoros összefüggésben állnak a *modern állam kialakulásával* és annak egységesítő, némely esetben egyneműsítő politikájával, a rendelkezésre álló fejlett technikai eszközök (modern fegyverek, bürokrácia, infrastruktúra, tömegkommunikáció) alkalmazásával,¹ a partikularizmust elnyomó és kizárólagosságra törekvő nemzeti érdekérvényesítéssel. A felsorolás valószínűleg hiányos, amelyből tudatosan elhagytam a tömegek szerepének, a „nép nevében” mint a cselekedet igazolására felhozott politikai és erkölcsi hivatkozási alapnak a bővebb kifejtését.

A második világháborút követő időszakban a közép-európai térségben óriási méretű belső migrációk és deportálások zajlottak le, amelyek elsősorban a német nemzetiséget sújtotta. Az utódállamokban rekedt magyarságnak is kénytelen volt szembesülnie az áttelepítéssel és kitelepítéssel, vagy éppen a kárpátaljai magyarság esetében a tömeges deportálással. Ennek következtében a negyvenes évek második felében az erdélyi, a vajdasági és dél-szlovákiai területről mintegy 315.000 magyar nemzetiségű települt át Magyarországra,² vagy ez utóbbi esetben a csehszlovák diplomácia által kierőszakolt „lakosságcsere-egyezmény” áldozataivá váltak.

Az etnikai tisztogatás vagy más esetekben az államrend védelem érdekében alkalmazott internálás országonként más és más méreteket öltött. Az erdélyi magyarság vagyon- és életbiztonságát a tömeges internálások, illetve a különböző paramilitáris egységek garázdálkodásai veszélyeztették.

*Készült a Domus Hungarica Scientiarum et Artium támogatásával.

¹ Michael Mann: A demokrácia sötét oldala. Az etnikai és politikai tisztogatás modern hagyománya. In.: *Regio* 2003/1. 3–4.

² Reiner Münz: Az üldözések évszázada. In.: *Regio* 2003/1. 45.

Jelen tanulmányban a *Romániai Magyar Népközösség országos és helyi szervezeteiben vezető*, illetve *irányító szerepet* betöltő személyek internálását követem nyomon. Ugyanakkor a téma legelején azt is meg kell jegyeznem, hogy az 1944 augusztusától alkalmazott hatósági kényszerintézkedések nemcsak a korábbi magyar politikai elit reprezentánsait, értelmiségi rétegét érintette, hanem az egyházi személyiségeket, a két világháború közötti, vagy éppen a második világháborús események következtében tisztázatlan vagy különleges jogállású személyeket, mint például az államközi egyezményen Észak-Erdélyben tanuló dél-erdélyi magyar diákokat, az Észak-Erdélyben munkát vállaló és így munkavállalási és tartózkodási engedéllyel rendelkező dél-erdélyi magyar munkavállalókat, a dél-erdélyi magyar hontalanokat, és nem utolsósorban a dél-erdélyi lakhelyükre visszatérő menekült vagy hivatalosan eltávozott magyarokat is sújtotta.³ Az internálások jogi hátterének vizsgálata során figyelemmel kísérjük *milyen indokokkal és mely hatóságok* internáltak, és azt is, hogy az egyre erősödő szovjet nyomás *milyen mértékben befolyásol(hat)a* az internálással kapcsolatos jogi szabályozásokat és intézkedéseket. De mivel az internálás nemcsak a dél-erdélyi magyarokat érintette, hanem a romániai németeket is, sőt alkalmazása szoros összefüggésben állt a két nemzeti közösség korábbi magatartásának megítélésével, ezért röviden ki kell térnünk a királyi diktatúra bevezetése utáni és az Antonescu vezette katonai diktatúra alatti magyar és német politikai szervezkedések rövid bemutatására is. Végezetül arra próbálunk választ adni, hogy a romániai magyar ajkú lakosság *politikai önszerveződését* mennyiben befolyásolta az internálás, valamint a magyarság politikai és érdekvédelmi funkcióját felvállaló Magyar Népi Szövetség által képviselt ideológia mennyiben felelt meg a magyarság *politikai irányultságának*.

A magyar és a német kisebbség politikai szervezkedése a két világháború között

A két világháború között mindkét nemzetiség önálló, etnikai alapon szervezett pártokba tömörült, bízva abban, hogy a parlamenti keretek adta lehetőségek kihasználásával hatékonyabb érdekképviseleti politikát folytathatnak. A magyarok és a németek nevében fellépő pártok a kulturális önazonosságtudat ápolása mellett a román gazdasági és társadalmi életben elfoglalt pozícióik megőrzésére, illetve nemzeti jellegű intézményeinek fejlesztésére törekedtek. A nemzetiségek önálló politikai szervezkedése és jogkövetelő politikája komoly ellenszenvet, sőt gyanakvást váltott ki a többségi nemzetben, és az állambiztonsági szervek

³ Terjedelmi korlátok miatt csak érintőlegesen foglalkozunk a fentebb felsorolt problémakörrel.

jelentéseivel egybehangzóan úgy vélték, hogy az ilyen irányú tevékenységek és célok veszélyeztetik Románia területi integritását és nemzeti egységét. Példaként hadd idézzünk itt az Állambiztonsági Hivatal és a Csendőrségi Ügyosztály vezetőinek 1936. július 26-ai 32. számú jelentéséből: „Az Országos Magyar Párt különböző szervezeteken keresztül, kulturális tevékenység leple alatt erős irredenta propagandát folytat, hogy fenntartsa és beoltsa a kisebbség lelkébe a magyar revizionizmus gondolatát.”⁴

A királyi diktatúra bevezetéséig, egy-két eredménytelen pártalapítási kísérletet leszámítva, az Országos Magyar Párt maradt az egyetlen olyan politikai szervezet, amely a magyarságot politikai közösséggé formálta, és érdekeinek érvényesítését a törvényhozás szintjén ellátta.⁵ A németek esetében a területi, történelmi hagyományok és ellentétek miatt először egy, minden romániai németet magába tömörítő országos szövetséget hoztak létre, majd rövidesen megalakították a Német Pártként ismert parlamenti frakciót.⁶ Mindkét párt konzervatív értékeket követett, de a 30-as évek szélsőjobboldali eszméi, elsősorban a nemzetiszocialista ideológia követőkre talált a németek körében.⁷

A politikai pártok működésének megszüntetése és a Nemzeti Újjászületés Frontjának 1938 decemberi megalakulása fordulópontot jelentett mindkét közösség számára. A korporatív eszmével már régóta szimpatizáló németek a csatlakozás mellett döntöttek,⁸ s megalakították a Romániai Németek Népközösségét (Volksgemeinschaft der Deutschen in Rumänien). A Frontban való esetleges magyar részvétel komoly vitát váltott ki a magyarság politikai vezetőrétegén belül. Bethlen György és az őt támogató csoport tartózkodott egy korporatív alapon szerveződött állampárthoz történő csatlakozástól, ahol a politikai képviselőket nem pártok, hanem hivatásszervezetek látják el. A nemzetközi fejlemények

⁴ Román Nemzeti Levéltár Központi Történelmi Levéltára (a továbbiakban RKTL), A Csendőrség Főfelügyelőségének iratai 1474. fond, 24/1936. csomó, 27.

⁵ Bővebben lásd: Bárdi Nándor: *A romániai magyarság kisebbségpolitikai stratégiája a két világháború között*. Regio 1997., 2. sz., 32–67.

⁶ Bővebben lásd: Ciobanu, Vasile: *Contribuții la cunoașterea istoriei sașilor transilvăneni 1918–1944*. Editura hora, Sibiu, 2001., 29–53., 159–179.

⁷ Ciobanu, Vasile: *i. m.* 179–207. A szélsőjobboldali eszméket követő romániai német pártszerveződések sorából kiemelkedett az 1932-ben Nagyszebenben megalakult Romániai Németek Nemzetiszocialista Önszegélyező Mozgalma (Nationalsozialistische Selbsthilfebewegung der Deutschen in Rumänien) elnevezésű politikai szervezet, amely programjában a következő célt fogalmazta meg: „az összes romániai német átnevelése, hogy a nemzetiszocializmus szellemében gondolkozzanak, érezzenek és tevékenykedjenek.” Uo. 187.

⁸ Uo. 212–213. A német újságok a korporatív államrendszer mellett foglaltak állást, mert álláspontjuk szerint a szakmai alapú szervezkedés nem idegen a német társadalmi szerkezettől. Uo. 207.

tükrében a kérdés eldöntése valóban aggodalomra adott okot. Az egyházi vezetők és az Országos Magyar Párt reformista, aktivista szárnya a magyarság Románia iránti lojalitása jeleként a belépés mellett foglalt állást, és 1939. január 10-én megalakították a Romániai Magyar Népközösséget, amelynek élére a csatlakozási tárgyalásokat vezető Bánffy Miklóst választották meg. A belügyminiszterrel kötött megállapodásnak megfelelően kidolgozott és elfogadott alapszabályzat értelmében a Magyar Népközösség célja: „kulturális, gazdasági és szociális téren a Romániában élő magyarok egységes képviselője, érdekeinek megóvása és előmozdítása. Ennélfogva feladata a *keresztény* (a szerző kiemelése) szellemben ápolni a magyar kultúrát, megvédeni és kielégíteni a magyar nép gazdasági és szociális szükségleteit.”⁹ A népközösségi alap lehetőséget adott a szélesebb társadalomszervezésre is, amely a magyarság körében a Magyar Szövetség eszméjét élesztette fel újra.¹⁰ A magyar honvédség kárpátaljai bevonulása után elrendelt romániai mozgósítások a nacionalista közhangulatnak kedvezett, és a Magyar Népközösség csak látszateredményeket mutathatott fel a kisebbségi jogok bővítése területén.

Az 1940-ben bekövetkezett bel- és külpolitikai változások ellentétes irányba terelték mind a két nemzetiség útját. A Nemzeti Újjászületés Frontját felváltó Nemzet Pártja olyan nyílt diktatórikus célokat fogalmazott meg, amelyeket a magyarság, a németektől eltérően, nem fogadott el, és a Magyar Népközösség elnöksége az 1940. július 15-én kibocsátott hirdetményében minden további együttműködéstől elhatárolódott.¹¹ A területvesztések következtében kialakult belpolitikai válság kezelésére képtelen II. Ferdinánd a trónt fiának, I. Mihálynak adta át, és a miniszterelnöki széket Antonescu foglalta el. Az Antonescu vezette legionárius állam, majd a legionárius lázadás után bevezetett katonai diktatúra tovább nehezítette a nemzetiségek életkörülményeit.

A dél-erdélyi magyarság jogállására a reciprocitás elvének alkalmazása nyomta rá a bélyegét. A személy- és szabadságjogokat korlátozó intézkedések, a gazdasági retorziók (például az iparendelékek bevonása), a rekvirálások, az iskolák bezárása miatt sokan az elvándorlást választották. A román katonai és polgári bíróságok előtt az irredentizmus és revizionizmus vádjára elégséges indokot szolgáltatott a magánszemélyek elítélésére, internálására, valamint a magyar intézmé-

⁹ Mikó Imre: *Huszonkét év. Az erdélyi magyarság politikai története 1918. december 1-től 1940. augusztus 30-ig.* Budapest. 1941., 226.

¹⁰ Albrecht Dezső: *Magyar Népközösség.* In.: *Hitel Kolozsvár 1935–1945.* Válogatta, bevezető tanulmányt írta, és a repertóriumot összeválogatta: Záhony Éva. I. Budapest, 1991., 135–144.

¹¹ Mikó: *i. m.* 258.

nyek jogi személyiségének megvonására, valamint vagyontárgyainak állami kisajátítására.¹²

A területváltozások következtében a dél-erdélyi magyarság továbbra is a Magyar Népközség mellett sorakozott fel, habár annak fennmaradása a külpolitikai helyzet alakulásától függött. is politikai alku tárgyává vált. A Magyar Népközség elismeréséért küzdő magyar kormány követetéseit a bukaresti kabinet csak abban az esetben volt hajlandó teljesíteni, ha az Észak-Erdély területén elő románok hasonló érdekvédelmi szervezet létrehozására kapnak engedélyt. A diplomáciai alkudozások eredménye képen a Magyar Népközség Nagyenyed központtal megkezdhetette működését, de fennmaradását a legionárius lázadás után hozott megszorító intézkedések újra bizonytalanná tették. 1941 januárjában többek között bezárták a nagyenyedi és dévai szervezet irodáját, sőt utóbbi esetben az irattárat is elkobozták. Az irattár elkobzására – a hivatalos magyarázat szerint – azért került sor, mert jelentéseket készítettek a magyarelles rendelkezésekről, amit a román hatóságok „hamis hírek terjesztésének” minősítették. A belpolitikai válság rendezése után a román kormány újra engedélyezte a Magyar Népközség működést, de a döntés háttérében, mint ahogyan azt a Külügyminisztériumban készült följegyzés is alátámasztja, politikai megfontolások húzódtak. A román belügyminiszter részére készült följegyzésben a szaktárca egyik magas rangú tisztviselője kifejtette, hogy a Magyar Népközség a román kormánnyal kötött megállapodás alapján tevékenykedik, és további működése „politikai szempontból is fontos, mert az átadott területen élő románok szervezkedése csak úgy biztosítható, ha mi is engedményeket adunk a magyar kisebbségnek.”¹³

A Magyar Népközség szerepvállalása az érdekvédelmi funkciók ellátására szorított, de a magyar kormánnyal, illetve a budapesti külügyminisztérium aradi és brassói külképviseleteivel fenntartott kapcsolatait a román hírszerző szolgálatok úgy értelmezték, hogy idegen érdekeket követ, és irredenta, revizionista propagandát folytat.¹⁴ A szigorú rendészeti rendszabályok bevetésével megkezdődött az

¹² Az aradi Atlétikai Klub ellen a Román Sport Szervezéséért elnevezésű országos sportszövetség 1941-ben bírósági eljárást indított, amelyben a klub törvényszéki bejegyzésének törlését kérte. Az aradi törvényszék a beadványnak eleget tett, és a klub ingatlanának kezelésére a fentebb említett sportszövetséget jelölte ki. A törvényszéki, ügyészégi és rendőrségi jelentésekből kitűnik, hogy a klubon belül folytatott állítólagos irredenta tevékenység miatt kezdeményezték az eljárást. Az esetre vonatkozó iratokat lásd a Román Külügyminisztérium Levéltára (a továbbiakban RKmL): Erdély fond, 255. kötet, 28–38, 53. A kötet még számos magyar intézmény ellen indított eljárás iratait, ill. azok működését szabályozó rendelkezéseket tartalmazza.

¹³ RKmL, Erdély fond, 257. kötet, 41.

¹⁴ RKmL, Erdély fond, 257. kötet, 60–62. A Nagyvezérkar II. Részlege, 1942. június 13-án kelt 200.867. sz. átirata a Katonai Kabinet számára.

„irredentista”, az „államrendre veszélyes”, a „tiltott határátlépéssel” vádolt magyar személyeknek az internálása, akiket legtöbb esetben önkényesen hurcoltak el, vagy koholt vádak alapján ellenük bírósági eljárást indítottak és fő- vagy mellékbüntetésként internálták őket.¹⁵

A gyülekezést tiltó rendvédelmi intézkedések és a személyi konfliktusok 1943-tól lehetetlenné tették a Magyar Népközösség működését, amelynek következtében a teljesen dezorientált dél-erdélyi magyarság csak néma szemlélője volt az új politikai eseményeknek.

A dél-erdélyi magyarsággal ellentétben a romániai németek különleges bánásmódban részesültek, ami elsősorban nem az Antonescu korszak németbarát politikájából következett, hanem a Harmadik Birodalom nyomásnak volt köszönhető. A II. bécsi döntés titkos záradéka¹⁶ értelmében a bukaresti és budapesti kabinet kötelezettséget vállalt, hogy az országuk területén élő németek számára széles politikai és szervezkedési szabadságokat biztosítanak. Az 1940. november 21-én megjelent 830-as számú rendelet törvényben a román kormány elismerte a Német Népközösséget felváltó Német Népcsoport (Deutsche Volksgruppe in Rumänien) jogi személyiségét és a Német Népcsoporton belül működő Német Nemzetiszocialista Munkáspártot (Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei), amelynek élére a náci ideológiát követő és a náci Németországgal már régóta igen jó kapcsolatokat ápoló Andreas Schmidtet választották meg.¹⁷ Az összes romániai német társadalmi szervezetet és intézményt (beleértve az egyházakat is) magába tömörítő és felügyelő Német Etnikai Csoport hatalmi jogköre, döntéshozatali rendszere és szervezeti struktúrája a totalitárius rendszerek jegyeit viselte, és annak ellenére, hogy a legionárius lázadás után Romániában a pártok működését betiltották, a Német Nemzeti Szocialista Párt tevékenységét továbbra is engedélyezték. A nemzetiszocialista eszmék nyílt hirdetése és propagálása joggal keltették fel a romániai belpolitikai eseményeket nyomom követő bukaresti magyar nagykövetség munkatársainak is a figyelmét. Rénnyei követségi tanácsos egy 1941. március

¹⁵ A Nagyváradai Római Katolikus Püspökség tulajdonát képező Belényes környéki erdők gondozását ellátó Dansky István főerdészt, aki az irat tanúsága szerint az egyetlen magyar erdész volt a román fennhatóság alatt maradt Bihar megyei részekben, a belügyminisztérium rendelete alapján, mint az államrendre veszélyes egyént a Târgoviște-Teiș-i lágerbe internálták. RKTL, a Belügyminisztérium iratai, 744. fond, 317/1941. csomó, 15.

¹⁶ L. Balogh Béni: *A magyar-román kapcsolatok 1939–1940-ben és a második bécsi döntés*. Csíkszereda 2002., 301.

¹⁷ *Monitorul Oficial* 1940. november 21., 275. sz. A rendelet törvény 4. cikkelye értelmében a Német Etnikai Csoport tagjai számára, az Államvezető engedélyezésével „a nemzeti lét megőrzése és megszilárdítása érdekében kötelező jellegű határozatokat hozhat.” Az Igazságügyi Minisztérium felterjesztésében azt is kimondta, hogy a Német Etnikai Csoport tagjai a román eredetű állampolgárokhoz hasonló jogokat élveznek.

7-ei jelentésében így értékelte a németiség helyzetét: „a romániai német népcsoport [...] hova-tovább annyi jogot küzd ki magának, hogy bátran elmondhatjuk, hogy hamarosan államot fog képezni az államban.”¹⁸ A németek magatartása csak a háború utolsó éveiben változott meg, és az augusztusi román átállás arról győzte meg a német népcsoport vezetőit, hogy a beígért német fegyverek nélkül, és egy olyan politikai helyzetben, amikor a háború román részről „Erdély felszabadításáért folytatott nemzeti küzdelemmé”¹⁹ változott, értelmetlen bármilyen jellegű ellenállás szervezése.

A román átállás és az internálás kül- és belpolitikai háttere

Az augusztus 23-ai román puccs után megalakított, Sănătescu tábornok vezette katonai kormány az ország bel- és külpolitikai viszonyainak gyors rendezésére törekedett. Az alkotmányos rend biztosítása érdekében az új kabinet visszaállította az 1923-as alkotmányt és az alkotmányos monarchiát. A szeptember 2-án megjelent királyi rendelet kiszélesítette a kormány jogkörét, mivel az alkotmányozó nemzetgyűlés összehívásáig a *törvényhozás feladatának ellátásával* is megbízták, azzal a megkötéssel, hogy a törvények csak a király jóváhagyásával léphetek életbe. A jogállamiság helyreállításának első jele volt az ugyan-csak szeptember 2-ai Hivatalos Közlönyben megjelent 1629. számú igazságügyi minisztériumi rendelet és a 442. számú rendelet törvény. Az Igazságügyi Minisztérium rendeleti úton *amnesztiában* részesítette az 1918. január 1-je után politikai bűncselekménnyel vádolt személyeket, és megszüntette a folyamatban lévő politikai jellegű bírósági eljárásokat. Azonban az amnesztia alól kivételt képeztek azok a személyek, akik 1934. január 1-jétől olyan politikai bűncselekmények miatt ítélték el, amelyeket emberi élet kioltása, rablás vagy fosztogatás céljából követtek el.²⁰ A 442. számú rendelet törvény megszüntette az Antonescu rendszerben „*törvényi vagy adminisztratív rendelkezés alapján* (A szerző kiemelése)” létrehozott *internálótáborokat*, előírta az internáltak azonnali szabadon bocsátását, és hatálytalanította a *házi őrizet*et elrendelő adminisztratív intézkedéseket. A törvényalkotó a jogszabály utolsó szakaszában azt is leszögezte, hogy: „*Az egyéni szabadságjogokat korlátozó biztonsági intézkedések hatályukat veszítették.* (A szerző kiemelése)”²¹

¹⁸ *Magyarok kisebbségben és szórványban*. A Magyar Miniszterelnökség Nemzetiségi és Kisebbségi Ügyosztályának iratai, 1919–1944. Szerkesztette: Bán D. András, Diószegi László, Fejős Zoltán, Romsics Ignác (főszerkesztő) és Vinnai Győző Budapest, 1995. 303.

¹⁹ Florian, Claudiu Mihail: Situația etnicilor germani din Transilvania 23 august–12 septembrie 1944. *Arhivele Totalitarismului* 1998. 6. évf. 1–2. sz., 72.

²⁰ *Monitorul Oficial* 1944. szeptember 2., 202. sz.

²¹ *Monitorul Oficial* 1944. szeptember 2., 202. sz.

A kormány ennek ellenére a magyar és német ajkú állampolgáraival szemben számos megszorító intézkedést hozott, amely legenyhébb formájában az egyének rendőri felügyeletét (házi őrizet) jelentette, míg súlyosabb esetekben a csoportos internálás alkalmazását.

A nemzetiségeket sújtó tömeges internálás elrendelése szorosan összefüggött a megváltozott katonapolitikai helyzettel. A Bukarest ellen intézett német bombatámadások után a román kormány augusztus 25-én *hadat üzent* Németországnak és ezzel megkezdődött a Románia területén állomásozó német csapatok lefegyverezése.²² Ezzel megpecsételődött a magyar-román államközi viszony jövőbeni alakulása is. A király augusztus 23-ai proklamációjában²³ és a kormány ugyanaznap kiadott nyilatkozatában minden kétséget kizáróan világosan fogalmazott Erdély hovatarozásának kérdésében. Az új román kabinet ultimátumban szólította fel Budapestet Észak-Erdély kiürítésére, és az augusztus 30-án elhangzott hadparancs Észak-Erdély mielőbbi „felszabadítását” tűzte ki célul.²⁴ Az előnyösebb hadászati pozíció kivívása érdekében a 2. magyar hadsereg szeptember 5-én hajnalban támadást indított Torda irányába, amely maga után vonta a Sănătescu-kormány hadüzenetét is. Ilyen katonai és politikai előzmények után a bukaresti kormányzat kellőképpen feljogosítva érezte magát arra, hogy a *közrend*, illetve a *közbiztonság* védelme érdekében retorziós intézkedéseket vezessen be az ellenséges állammá vált Magyarországgal határos erdélyi megyék területén lakó magyar és német ajkú népességgel szemben.

Ugyanakkor a nemzetiségek jogállásának alakulását és a velük szembeni magatartást erősen befolyásolta a sovíniszta felhangoktól sem mentes politikai megnyilatkozások sokasága és a nemzetiségellenes társadalmi közhangulat is. A vezető országos és helyi sajtóorgánumok – pártállástól függetlenül – Erdély visszaszerzéséről, a revánsvágyról cikkeztek, és a pártok képviselőiben megszólalt vezető politikusok üzeneteikben nem éppen a béke hangnemén fordultak az ország nemzetiségeihez, elsősorban a horthystának bélyegzett magyarokhoz és a náciknak titulált németekhez. Jól tükrözi ezt a Maros-Torda vármegye prefektusának kinevezett Ioan Bozdog nyilatkozata, aki marosvásárhelyi állomáshelyének elfoglalása előtt többek között így nyilatkozott a sajtó

²² Gosztönyi Péter: *A magyar honvédség a második világháborúban*. Budapest, 1995. 166–167. A román külügyminiszter augusztus 23-án közölte a bukaresti német nagykövettel, hogy a német hadsereg kivonulása esetén a román kormány szavatolja a német csapatok békés elvonulását.

²³ Az ifjú király az alábbi szavakkal buzdította nemzetét a háború folytatására: „A román hadsereg a szövetségeseik élén és támogatásukkal át fog lépni a Bécsben rákényszerített határokon, hogy felszabadítsa Erdély földjét az idegen uralom alól.” *România marele sacrificat al celui de al doilea război mondial*. Documente, Vol. I. Coordonator: Marin Radu Mocanu. București, 1994., 249.

²⁴ Gosztönyi: *i. m.* 167.

képviselőinek: „Hajthatatlan vagyok, akár az öreg Cato, és nem szűnök ismételni: teljes és azonnali *leszámolást* a magyarokkal! Most vagy soha!”²⁵ [A szerző kiemelése] A Nemzeti Parasztpárthoz közel álló Curentul Nou hasábjain cikkező E. Bocşa Mălin javaslatában még tovább ment, a magyar-kérdés rendezésének ennél drasztikusabb forgatókönyvét vázolta fel: „A magyarok minden képzeletet felül múló büntetteit látva – írja E. Bocşa Mălin –, és tekintettel arra, hogy ez a nemzet a szászokkal együtt az idők folyamán beszivárgott a román Erdélybe, miután a határt visszaállítjuk oda, ahol azelőtt állt, *el kell távolítanunk* Erdélyből ezt a népességet, amelyről bebizonyosodott, hogy ellenséges érzelmeket táplál irányunkban.”²⁶ A két világháború között még a nemzetiségi egyenjogúságot propagáló kommunista párti vezetők szeptember elején tett nyilatkozataikban nem sokban tértek el a polgári elveket való jobboldali politikusok nyilvános kijelentéseitől. Többek között az az ifjú Vescan Teofil, aki majd az észak-erdélyi szovjet katonai közigazgatás időszakában a román nemzetállami struktúrákkal összeegyeztethetetlen autonómista törekvések fő támogatója lesz, a kommunista kézben tartott România Liberă szeptember 11-ei számában megjelent cikkét a következő gondolatokkal zárta: „Ez a végső pillanat, amikor az észak-erdélyi felszabadító harcot támogatva az erdélyi magyarok és szászok *még beilleszkedhetnek* a román államba.”²⁷ (A szerző kiemelése)

Az internálások kezdete és az internálótáborok felállítása

A megígért fenyegetések nem maradtak el, sőt az állami szervek már korábban gondoskodtak a kérdés rendezéséről. A Csendőrség Főfelügyelőségének augusztus 25-ei 43.599. számú telefonutasításával kezdetét vette a Német Etnikai Csoport vezetőinek, az erdélyi és bánsági szász és sváb ellenállás résztvevőinek, valamint a magyarság politikai vezéregyenységeinek *letartóztatása*.²⁸ De nemcsak civil személyeket, hanem papokat, szerzeteseket és apácákat is letartóztattak.²⁹ A csendőrséget nem érte készületlenül az utasítás, mert a népközösségi vezetőkről, mint az államrendre veszélyes egyénekről, már évek óta

²⁵ Molnár Gusztáv: Önrendelkezési törekvések az „észak-erdélyi köztársaság” idején 1944. október 11.–1945. március 13. In.: *Autonómia és integráció*. Szerkesztette: Molnár Gusztáv. Magyar Szemle Könyvek Budapest, 1993., 115.

²⁶ Uo. 94.

²⁷ Uo. 96.

²⁸ Şandru, Dumitru: Politica statului român faţă de minoritatea germană şi maghiară 1944–146. In.: *Arhivele Totalitarismului* 1999. 7. évf. 1–2. sz. 82.

²⁹ RKmL, Románia második világháborús iratai, 71/1939, E. 9. (1939–1947) fond, 162. kötet, 136, 147.

folytattak adatgyűjtés, és július folyamán néhány napra begyűjtötték és kényszerlakhelyre szállították a magyar értelmiségeik egy részét.³⁰

A gyulafehérvári területi csendőrpáncsnokság augusztus 26-ai jelentésében már arról számolt be, hogy Fehér, Fogaras, Hunyad, Kis-Küküllő, Szeben és Torda megye területéről 121 német és 137 „magyar vezetőt” tartóztattak le.³¹ Az elkövetkező egy-két napban tovább folytatódtak a letartóztatások, sőt az augusztus 27-én kiadott 12.500. számú belügyminisztériumi rendelet a *német népcsoport tagjainak* 16 évtől felfelé terjedő korosztályának kivizsgálása, és a veszélyesnek vélt személyek internálása mellett, az ország területén tartózkodó *német állampolgárokat* és *német katonák internálását* is elrendelte. A kivizsgálások lebonyolítására vidéken a csendőrséget, a városokban pedig a rendőrséget bízta meg, valamint azt is meghatározta, hogy a központi légerek kijelöléséig az ideiglenesen létrehozott légereket románok lakta területeken állítsák fel. Ez utóbbi jogszabály nem vonatkozott sem a *magyar nemzetiségű román állampolgárokra*, sem a *Romániában tartózkodó magyar állampolgárokra*. Ennek ellenére a gyulafehérvári területi csendőrpáncsnokság augusztus 30-ai jelentésében arról tájékoztatta a Csendőrség Főfelügyelőségét, hogy a hivatkozási alapként felhozott augusztus 25-ei utasításnak megfelelően, a „magyar vezetőket” nemcsak letartóztatták, hanem *internálták* is.³²

A csendőrségi adatkezelés már az internálások első időszakában is rendkívül pontatlan volt, ugyanis az utólagos számítások alapján csupán a gyulafehérvári területi csendőrfelügyelőség körzetében az augusztus utolsó napjaiban és a szeptember elején ideiglenesen megszervezett 11 lágerbe,³³ közel 250 magyar és 251 német nemzetiségű román állampolgárt és 67 német állampolgárt internáltak.³⁴ A csendőrség által őrizetbe vett személyek internálásának elrendelés az úgynevezett rostáló bizottságok hatáskörébe tartozott. A szeptember 10-ei belügyminisztériumi rendelet a hadműveleti területeken a katonai hatóságot bízta meg kivizsgálások irányításával, de munkájukba a csendőrség és a rendőrség is bekapcsolódott, és nem utolsó sorban ki kellett kérjék a kormányzásban részt vállalt pártok helyi politikai szervezeteinek véleményé-

³⁰ Kacsó Sándor: *Nehéz szagú iszap fölött*. Budapest, 1985., 538–539.

³¹ RKTL, a Csendőrség Főfelügyelőségének iratai, 1474. fond, 159/1944 csomó. 307. A „magyar vezetőket” (conducători maghiari) „letartóztatták” (arestați).

³² Uo. 310. A „magyar vezetőket” (conducători maghiari) „letartóztatták és légerekbe internálták” (arestați și internați în lagăre). A Fehér megyei csendőr-szárnypáncsnokság augusztus 28-ai jelentése „magyar iredenták” (iredentiști maghiar) letartóztatásáról (arestați) számolt be. Uo. 308. A Fehér megyei csendőr-szárnypáncsnokság augusztus 29-ei jelentése hatósági őrizetbe vételről beszél (reținut). Uo. 309.

³³ Uo. A Fehér megyei csendőr-szárnypáncsnokság szeptember 2-ai jelentése, 315.

³⁴ Uo. Vessd össze a következő lapokon található adatokat: 307, 308, 309, 310, 313, 316, 314.

nyét is. A hadműveleti területeken kívül eső megyékben a hadsereg képviselői nem avatkozhattak be a bizottság munkálataiba. A pártok bevonása nem biztosította a semleges eljárást, habár a rendeltben kikötötték, hogy a visszaélések elkerülése érdekében névtelen feljelentésre kivizsgálás nem indítható, és a bosszúállás lehetőségét is ki kell zárni. A veszélyesnek ítélt német lakosokat a szeptember 6-án újra megnyitott Târgu-Jiu-i lágerbe szállították, de a dél-erdélyi magyarok internálása a szeptember 10-ei jogszabályból sem vezethető le, mert a rendelet értelmében a kivizsgálás során „veszélyesnek” talált magyarokkal szemben *csak házi őrizetet* rendelhetek el.³⁵ Azonban a gyakorlati alkalmazás teljesen eltért a jogszabályban foglalt utasításoktól. A levéltári forrásokból és visszaemlékezésekből egyértelműen megállapítható, hogy végrehajtással megbízott hatóságok egységes eljárást alkalmaztak, vagyis nemzetiségi hovatartozástól függetlenül internálták a „veszélyesnek” ítélt személyeket. A Belügyminisztérium Államrendészeti Ügyosztályának szeptember végi összesített adatai szerint az augusztusi és szeptemberi hónapokban a román állam területén 454 „*magyar etnikai eredetű román állampolgár*” (A szerző kiemelése) internáltak biztonsági okokra hivatkozva. De tulajdonképpen *kik is voltak* ezek az államrendre „veszélyes” dél-erdélyi magyar személyek?

Az aradi csendőrkapitányság állambiztonsági ügyosztálya által összeállított névjegyzékből megállapítható, hogy a névsorban szereplő 25 főnyi magyart azért internálták a nagyhalmágyi táborba, mert a Magyar Népközség vezetői voltak.³⁶ Az Arad megye területéről összeszedett és szintén a nagyhalmágyi táborba szállított 54 fős magyar csoport internálását pedig azzal indokolták, hogy „irredenta vezetők” vagy „magyar irredenták”.³⁷ A Târgu-Jiu-i internáltak névjegyzékében ott találjuk Szász Pált, az Erdélyi Magyar Gazdasági Egylet elnökét, a magyar párti képviselők sorából többek között Willer Józsefet, Müller Jenőt. Vagyis a magyarság politikai vezető rétegét és a közügyekben szerepet vállalt magyar értelmiségieket internálták. Ugyanakkor a magyar és a román kormánynak a svájci és a svéd követségen keresztül lebonyolított diplomáciai levelezésből azt is megtudhatjuk, hogy a dél-erdélyi magyarok internálása nemcsak biztonsági okokra vezethető vissza, hanem a román kormányzat mint repressziót alkalmazta az észak-erdélyi románok internálásának megtorlására.³⁸ Ugyanis a Sztójay-kormány belügy-

³⁵ Uo. 113/1944. csomó, 39–40. A rendelet előírásai szerint csak a veszélyesnek ítélt német nemzetiségű egyéneket kellett internálni.

³⁶ RKmL, Románia második világháborús iratai, 71/1939, E. 9. (1939–1947) fond, 163. kötet, 167.

³⁷ Uo. 168.

³⁸ Uo. 182. A román minisztertanács szeptember 2-ai ülésén ismertették a magyar kormánynak a budapesti rádióban felolvasott határozatát, amelyben arra figyelmeztették az új bukaresti kabinetet, hogy a magyar lakosság üldözését célzó intézkedéseket vonják

minisztere, államvédelmi okokra hivatkozva, a román átállás utáni napokban³⁹ elrendelte az észak-erdélyi román értelmiségiek és a módosabb románok egy részének összegyűjtését. Többek között ezekben a napokban a tartóztatták le a nagybányai görög katolikus püspököt 80 hívével együtt, és ekkor került a Gestapo fogságába Emil Hațieganu, az észak-erdélyi románok politikai vezetője, valamint Aurel Socol.⁴⁰ A székelyföldi hadműveleti területen az is előfordult, hogy a visszavonuló német és magyar csapatok északhoz is folyamodtak, mint például Nagykászon esetében, ahol a falu román nemzetségszerű lakosságát a helybeli ortodox pappal együtt elhurcolták. Az eseményekről tudomást szerzett római katolikus kerületi főesperes méltán tartott attól, hogy a románok elhurcolása a környék magyar lakosságára nézve komoly következményekkel fog járni – őt idézve – „kemény megtorlás lesz.”⁴¹

A katonai hatóságok intézkedéseitől teljesen eltérő megoldást dolgoztak ki az Erdélyi Magyar Tanács köré tömörülő csoportosulások. Az észak-erdélyi magyar politikusok és a kolozsvári magyar kulturális, gazdasági és egyházi szervezetek képviselőinek kezdeményezéséből létrejött Erdélyi Magyar Tanács ugyanis elutasította a budapesti kormány háborús politikáját és az erdélyi románok szabadságjogát korlátozó intézkedéseket. Az Erdélyi Magyar Tanács nevében Budapesten tárgyaló Teleki Béla hivatalos úton is kérte az új miniszterelnököt, Lakatos Gézárt, hogy vonják vissza a románellenes kényszerintézkedéseket. Teleki Béla közbenjárásának köszönhető, hogy a Gestapo fogságában őrzött Emil Hațieganut és Aurel Socolt Budapestről a győri püspöki palotába szállították, és Apor Vilmos „házi őrzetébe” helyezték, a nagybányai görög katolikus püspöknek pedig a székhelyén, Nagybányán jelölték ki kény-

vissza, ellenkező esetben kénytelen lesz hasonló retorziókat bevezetni az észak-erdélyi román vezetőkkel szemben. A román kormány tagadta, hogy bármiféle magyarellenos üldözésre került volna sor az elmúlt napokban, és represszióval fenyegetőzött, ha a magyar hatóságok kényszerintézkedéseket vezetnének be a román lakossággal szemben.

³⁹ Nagyon lényeges szempont, hogy az internálást melyik állam alkalmazta korábban a területükön élő nemzetiségekkel szemben. A kérdés tisztázása újabb levéltári kutatásokat igényel. Mindenesetre a bukaresti minisztertanács szeptember 2-ai ülésén, a budapesti rádióban felolvasott tiltakozásra reagálva, többek között egy olyan határozatot fogadott el, melyben tagadják, hogy a romániai magyarság bármilyen üldözést szenvedne, de megjegyezték: „ha a magyarok (mármint a magyar kormány – a szerző megj.) ilyen intézkedéseket hoznának, akkor Románia represszália alkalmazásával fog válaszolni.” RKTŁ, Sănătescu-Rădescu-kormányok iratai, 2336. fond, 2/1944. 3–4.

⁴⁰ A Szolnok-Doboka megyében összeszedett románokat Bethlen Béla közbenjárására szabadon bocsátották. Bethlen Béla: *Észak-Erdély kormánybiztosa voltam*. Budapest, 1989., 151–152., valamint Csatári Dániel: *Forgószeľben* (Magyar-román kapcsolatok 1940–1945). Budapest, 1968., 406.

⁴¹ György Gábor főesperes 1944. augusztus 30-án kelt levele. GyfvÉFLt Kolozsvári Püspöki Általános Helytartóság iratai, 7695/1944. irat mellé csatolt levelek között, 2353 doboz, sz.n.

szerlakhelyt, és az internálótáborokat feloszlatták.⁴² Ez nem jelentette azt, hogy az észak-erdélyi románok helyzete egyik napról a másikra jelentősen javult volna, mert az augusztus 30-ától hadműveleti területté nyilvánított kelet-magyarországi és észak-erdélyi területeken a német és magyar katonai parancsnokok önkényes rendelkezései folytán továbbra is több száz román nemzetiségű lakost rendeltek ki munkaszolgálatra, köztük görög katolikus teológiai hallgatókat is.⁴³

A dél-erdélyi magyar internáltak jogállása

A Lakatos-kormány, ha a felelősséget nem is vállalta magára, de több esetben is közbenjárt az ismertebb magyar személyiségek szabadon bocsátása érdekében. A kérdés mielőbbi megoldását a magyar kormány már csak azért is sürgette, mert kiderült, Szász Pál, Szabó Béni és gróf Bethlen Béla internálása mellett Purgly Lászlót, a kormányzó sógorát is internálta a román csendőrség.⁴⁴ A Budapestről érkezett tiltakozó levelek megválaszolója a külügyminisztériumra hárult. A külügyminisztérium információért a belügyminisztérium apparátusához fordulhatott. Az adatok birtokában és a kérdés külpolitikai következményeivel szembesülő külügyi tárca október 7-én közlte a belügyminisztérium Államrendészeti Ügyosztályával, hogy a Iuliu Maniuval közösen kidolgozott tervezet értelmében újra ki kell vizsgálni a dél-erdélyi magyarok internálását. Az elaborátum szerint az internálás csak abban az esetben tartható fenn, ha az illető személy az *érvényben levő törvényi előírásokat és a büntetőjogi szabályokat megszegte*, ellenben a represszália során internált magyarokat *szabadon kell bocsátani*, de a hatósági ellenőrzést vagy a házi őrizet nem kerülheték el. A külügyminisztérium egyúttal kérte, hogy a bukaresti rendőrség épületében fogva tartott gróf Bethlen Bálint és Jakabffy Elemér számára elfogadható körülményeket biztosítsanak.⁴⁵ Az Államrendészeti Ügyosztály október 19-én megküldte a külügyminisztériumnak a nagyhalmágyi táborba internált személyek névsorát, feltüntetve az internálás indoklását is.⁴⁶ Az átirat kézhezvétele után október 24-én Eugen Filotti, a külügyminisztérium államtitkára immár második alkalommal hívta fel az Államrendészeti Ügyosztály figyelmét, hogy a kormánytól kapott utasításoknak és lonel

⁴² Csatári: i. m. 413.

⁴³ Iuliu Hossu kolozsvár-szamosújvári megyéspüspök Sándor Imréhez, a kolozsvári általános püspöki helytartóhoz 1944. október 7-én intézett levelében a személyét ért sérelmekről, illetőleg a magyar honvédség túlkapásairól írt. GyfvÉFLt Kolozsvári Püspöki Általános Helytartóság iratai, 4477/1944., 2041. számú doboz, sz.n.

⁴⁴ RKmL, Románia második világháborús iratai, 71/1939, E. 9. (1939–1947) fond, 163. kötet, 109, 125, 144.

⁴⁵ Uo. 182–183.

⁴⁶ Uo. 166–168.

Pop, Észak-Erdély kormánybiztosa jóváhagyásának megfelelően újra ki kell vizsgálni az internálótáborokba elhurcolt magyarok ügyét. A külügyminisztérium helytelenítette a kivizsgáló bizottságok eljárást, mert álláspontja szerint az első kivizsgálást „nagyfokú szigorral végezték”, és kifejtette, hogy az *irredentizmus nem elégséges indok* az internálások elrendelésére, valamint azt is megjegyezte, hogy senkit sem lehet letartóztatni amiatt, mert a Magyar Népközség tagja, már csak azért sem, mert a Magyar Népközség *legálisan működő szervezet*.⁴⁷

Az elkövetkező hónapok tapasztalati azonban azt bizonyították, hogy a belügyminisztérium nem hajtotta végre a külügyi szaktárca kérését, (október végétől kormányválság bénította meg a kabinet működését) a Târgu-Jiu-i, a nagyhalmágyi, a felsőtömösi és még sok más tábor foglyai 1944 őszén hiába várták a szabadulást. A Târgu-Jiuba elhurcolt dél-erdélyi magyarok 1944 novemberében felterjesztett beadványára a belügyi tárca részéről még csak válasz sem érkezett.⁴⁸ A válasz késése szoros összefüggésben állt a szeptember 12-én Moszkvában aláírt szovjet-román fegyverszüneti egyezmény 2., 14. és 15. cikkelyeinek⁴⁹ a román hatóságok részéről történő rosszhiszemű értelmezésével. Az egyezmény 2. cikkelyében Románia kötelezettséget vállalt, hogy internálja a területén található *magyar és német állampolgárokat*. Ennek megfelelően a román hatóságok az egyezménnyel igazolhatták a magyar és német állampolgárok internálását.⁵⁰ Számunkra ennél fontosabb az egyezmény 15. cikkelye, melynek rendelkezései szerint a román kormány felosztatja a területén lévő „*valamennyi fasiszta rendszerű, Hitler-barát politikai, katonai, vagy félkatonai szervezetet, vagy bármilyen*

⁴⁷ Uo. 169.

⁴⁸ Koszó János 200 magyar internált nevében kérte a szabadon bocsátást. Uo. 201. A Târgu-Jiu-i táborba elhurcolt Kacsó Sándor önéletrajzában ugyancsak említést tesz a Koszó János szerkesztette beadványról. Kacsó: *i. m.* 602.

⁴⁹ *România marele sacrificat al celui de al doilea război mondial*. 310–312.

⁵⁰ Uo. 310–311. A német és magyar állampolgárok, valamint családtagjainak internálása már szeptember 15-én a Csendőrség Főfelügyelőségének 44. 328-as számú telefonutasításával elkezdődött. Az utasítás értelmében az internáltak személyenként 50 kg súlyú csomagot vihettek magukkal a Târgu-Jiu-i táborba. A szabadságvesztést burkolt vagyonelkobzással is kiegészítették. A közigazgatási hatóságok leltárt készítettek az internáltak ingó és ingatlan vagyonáról, a mezőgazdasági területekről és eszközökről, illetve az állatállományról is, amit az elhurcoltak az általuk kijelölt személynek megőrzésre adhattak át. Bár ezt azzal egészítették ki, hogy a lakásokat az aszálykárosultaknak is kiutalhatták, ami – mint utólag kiderült – egyet jelentett a felügyeleti jog megszerzésével. RKTL, A Csendőrség Főfelügyelőségének iratai, 1474. fond, 114/1944. csomó, 270.

A 14. cikkely értelmében Románia együttműködik a szovjet parancsnoksággal „a háborús bűnökkel vádolt személyek *letartóztatásában és bíróság elé állításában*.” (A szerző kiemelése)

egyéb, az Egyesült Nemzetekkel, de kivált a Szovjetszövetséggel szemben ellenséges eszmeterjesztést űző szervezetet”, s a jövőben „ilyen fajta szervezetek létezését nem engedélyezi.” (A szerző kiemelése) Habár ez egyértelműen a legionárius mozgalomra és a nemzetiszocialista ideológiát követő Német Nemzetiszocialista Pártra és annak félkatonai szervezetire vonatkozott, ennek ellenére érvényességét a „közrendre veszélyes” magyar internáltakra is kiterjesztették. A Magyar Népközségre vonatkozólag nem ismerünk olyan jogszabályt, mint a Német Etnikai Csoport beszüntetését elrendelő 485. számú rendelet törvény.⁵¹ A Hivatalos Közlöny október 8-ai számában megjelent rendelet törvénnyel a román állam elkobozta a szervezet ingó- és ingatlan tulajdonát, és ezzel kezdetét vette a német közösség tudatos pauperizációja. Ennél drasztikusabb lépés volt a Kreml utasítására végrehajtott deportálás, a kollektív bűnösséggel vádolt romániai németek tömeges elhurcolása a szovjet munkatáborokba és ipartelepekre.

A dél-erdélyi magyar internáltak ügyében – egy-két eset kivételével – 1945 elejéig semmilyen jogi lépés nem történt, és a fűtetlen barakkokban az éhségtől és a tifusztól szenvedő táborlakók közül sokan elpusztultak.⁵² A román kormányzati szervek tétlen magatartása azzal is magyarázható, hogy az internáltak szabadon bocsátása körül kirobbant szovjet-román vitát csak 1945 januárjában sikerült lezárni.⁵³ A megegyezés értelmében a magyar és német állampolgárok ügyének kivizsgálása és internálásának megszüntetése a fegyverszüneti egyezmény végrehajtásának ellenőrzésével megbízott Szövetséges Ellenőrző Bizottságra hárult, míg a román állampolgárok ügyeinek rendezését, etnikai hovatartozásuktól függetlenül, a belügyminisztérium hatáskörébe utalták. A Szövetséges Ellenőrző Bizottsággal Összeköttetést Tartó Romániai Bizottság átiratában arról is tájékoztatta a belügyminisztériumot, hogy a *rendészeti szervektől* beszerzett információk alapján a minisztériumnak kell döntenie a „közrendre veszélyes” román állampolgárok internálásának elrendeléséről, illetve azok szabadon bocsátásáról.⁵⁴

Az elhurcoltak ügyében a hozzátartozók fogalmazták meg elsőként panaszait, de szerencsés esetben maguk az internáltaknak is sikerült

⁵¹ *Monitorul Oficial* 1944. október 8., 233. sz.

⁵² Meg kell jegyeznünk, hogy a Târgu-Jiuba elhurcoltak életkörülményei nem hasonlíthatók össze a felsőtömösi vagy a földvári fogolytáborok lakóival, ahol a téli hónapok folyamán több százan veszítették életüket. Erről bővebben lásd Benkő Levente: *Muszáj volt valahogy élni*. Sepsiszentgyörgy, 2001.

⁵³ A Szövetséges Ellenőrző Bizottsággal Összeköttetést Tartó Romániai Bizottság 1945. január 17-i 1.584. sz. átirata. RKTL, A Csendőrség Főfelügyelőségének iratai, 1474. fond, 119/1944. csomó, 189; valamint a RKmL, Románia második világháborús iratai, F 71/1939. E. 9. fond, 163. kötet, 356.

⁵⁴ RKmL, Románia második világháborús iratai, F 71/1939. E. 9. fond, 163. kötet, 281–282.

kérésüket eljuttatni az illetékes hatóságokhoz.⁵⁵ A diszkrimináció azonban tovább folytatódott. A belügyi tárca kötelékébe tartozó Közrendészeti Ügyosztály az illetékes megyei csendőr-szárnyparancsnokságoktól beszerzett bizonyítékok alapján döntött az internáltak további sorsáról. A megyei rendvédelmi szervek az Antonescu diktatúra időszakában összegyűjtött bizonyítékok alapján a gyanúsítottak internálási határozatának meghosszabbítását javasolták. Az irredenta szellemiség terjesztése, a Magyar Népközösségi tagság, vagy a magyar konzulátussal ápoltság⁵⁶ elégséges terhelő bizonyítékot jelentett a fogva tartás megerősítéséhez. (Az 1940–1944 közötti feszült, nemzetiségellenes politikai közhangulatban igencsak könnyen ki lehetett érdemelni az ehhez hasonló megbélyegzéseket.)

A kivizsgálások ennek ellenére vontatott ütemben zajlottak. A márciusban kikényszerített hatalomváltás után megalakult Groza kabinet az előzetes nyilatkozatok alapján némi reménnyel kecsegtetett, amit az események részben igazoltak is. Az internálótáborok kapui lassan megnyíltak, és a dél-erdélyi foglyok egy igazolással a kezükben útnak indultak hazafelé, anélkül, hogy hivatalos tájékoztatást kaptak volna arról, hogy miért tartották fogva őket hónapokon keresztül.⁵⁷

A kiélezett belpolitikai küzdelemben a Nemzeti Parasztpárt és a Nemzeti Liberális Párt jó érzékkel kihasználta a légerek kérdését, és a kommunista vezetés alatt álló belügyminisztériumot többször is azzal vádolták, hogy a kormány azért nem szándékozik felszámolni az internálótáborokat, mert politikai ellenfelei elhallgattatására használja fel azt. A további vádaskodások elkerülése érdekében a belügyi tárca vezetője, Teohari Georgescu 1945. szeptember 30-ai körrendeletében tájékoztatta a csendőrséget és rendőrséget a légerek felszámolásáról.⁵⁸

Az internálások jogi háttere

A letartóztatások és internálások büntetőeljárás-jogi oldalát elemezve számos kifogás merül fel.

A dél-erdélyi magyarok fogva tartása, de egyben az internálások jogi szabályozása kapcsán több kifogás merül fel, illetőleg a román hatóságok számos jogi szabálytalanságot követtek el. Először is megál-

⁵⁵ Kacsó: *i. m.* 630–635. A Târgu-Jiu-i foglyok 1945. február 21-én egy kétnyelvű, orosz és magyar nyelven megfogalmazott beadvánnyal a Szövetséges Ellenőrző Bizottsághoz fordultak, de kísérletük eredménytelen volt.

⁵⁶ RKTL, A Csendőrség Főfelügyelőségének iratai, 1474. fond, 52/1944. csomó, 2, 10, 23, 27.

⁵⁷ Kacsó: *i. m.* 669. Kacsó Sándor a többi társával együtt június 21-én engedték haza, anélkül, hogy a lágerparancsnokság tájékoztatta volna őket fogva tartásuk okáról.

⁵⁸ Șandru, Dumitru: Etnicii germani și detașamentele de muncă forțată din România 1944–1946. In.: *Arhivele Totalitarismului* 1995. 3. évf. 1. sz. 39.

lapítható, hogy az augusztus 25. és szeptember 12. között végrehajtott internálások *intern jellegűek*, a román kormányzati szervek önálló döntése és kezdeményezése alapján és *nem nemzetközi nyomás* vagy *kötelezettség* következtében hozott intézkedések. Azt azonban el kell ismerni, hogy a román jogrend nem zárja ki annak a lehetőségét, hogy a kormány krízishelyzetben az államrend és közbiztonság védelme érdekében kényszerrendszabályokat hozzon.⁵⁹ Ugyanakkor mint minden kényszerintézkedés, így az internálás intézménye és gyakorlata összeegyeztethetetlen az alkotmányos jogokkal és a törvényi korlátozás feltételeivel. (Az internálások egyéni vagy tömeges alkalmazását nem kísérik kellő garanciák, és a testi épséget is veszélyeztetik.)

Az 1944. őszén érvényben lévő román büntetőeljárás értelmében a *letartóztatást* (*deținere*) ugyanis a bíróság által kibocsátott *letartóztatási parancs birtokában* lehetett végrehajtani, amely intézkedést az *eljárási szakaszban* a büntetőeljárás eredményessége érdekében rendelkeztek el. A gyanúsított fogva tartása nem haladhatta meg a 30 napot, amit kellő indoklással még egy hónapra meg lehetett hosszabbítani.⁶⁰ A nyomozási szakaszban alkalmazott jogintézmény a *hatósági őrizetbe vétel* (*reținere*), amelynek elrendelése a rendőrbíró jogkörébe tartozik, és a terhelt személyi szabadságát jogerős ítélet nélkül rövid időtartamra, 72 órára korlátozza. A csendőrség és rendőrség állományába tartozó tisztek, altisztek a rendőri szabályzat előírásai szerint mint rendőrbírók is eljárhattak.⁶¹

A fentebb felsorolt jogszabályokkal ellentétben a dél-erdélyi magyarok letartóztatását *nem a bíróság* rendelte el, hanem a *belügyminisztérium* utasítására hajtották végre. Ennek következtében az internáltak kiszolgáltatott helyzetbe kerültek, mivel a közigazgatási hatóságok rendelkeztek fölöttük, ebből kifolyólag szabadon bocsátásukról vagy fogva tartásukról a rendészeti szervektől beszerzett információk alapján a belügyminisztérium döntött, és nem egy független bíróság. Fellebbezéssel a belügyminisztériumhoz és nem a bírósághoz lehetett fordulni. Az itt felsorolt törvényi előírásokból és levéltári forrásokból egyértelműen megállapítható, hogy az augusztus 25-étől végrehajtott internálások nem egyebek, mint *közigazgatási kényszerintézkedések*, vagyis az egész nem más, mint büntetőeljáráson kívül alkalmazott jogintézmény. Ha figyelembe vesszük azt a tényt is, hogy az internáltakat hónapokon keresztül bírósági határozat hiányában tartották fogva, akkor azt is kijelenthetjük, hogy internálásuk nem volt más, mint *közigazgatási úton*

⁵⁹ Negulescu, Paul: *Tratat de drept administrativ român*. Buc. 1925., 445.

⁶⁰ Traian, Pop: *Drept procesual penal*. IV. Cluj, [1947–1948] 134–139.

⁶¹ Uo. 131.

alkalmazott büntetés, holott a közigazgatási jog célja a kényszer és nem a büntetés.⁶²

A belügyi és a külügyi tárca közötti levelezésből, valamint az 1945 tavaszán elindított kivizsgálásokból az is megállapítható, hogy a szeptember 12-én aláírt szovjet-román fegyverszüneti egyezmény 15. cikkelyét a Magyar Népközség tagjainak letartóztatása során nem alkalmazták (a letartóztatás időszakában nem is alkalmazhatták, mert még akkor nem is volt érvényben). Fogva tartásuk is jogtalannak tekinthető, mert az internálótáborok felállítását elrendelő 1944. október 26-i 19124-es számú belügyminiszteri határozat⁶³ 1. szakasza egyértelműen meghatározta, hogy a Târgu-Jiu-ban felállítandó gyűjtő lágerben csak a fegyverszüneti egyezmény 2., 14. és 15. cikkelyében felsorolt egyéneket tarthatják fogva. Ugyanez állapítható meg a minisztertanácsi naplóban megjelent 762-es számú határozatból is, mely szerint az „internáló központokat” a fegyverszünet egyezmény 2. és 15. cikkelyében érintett személyek számára „kényszerlakhely” kirovása céljából hozták létre.⁶⁴ Esetleg felmerül a kérdés: a román kormánysszervek, ha deklarátíve nem is, de a valóságban, mint fasiszta rendszerű szervezetekre tekintettek a Magyar Népközségre, vagy számukra az irredentizmus egyet jelentett a fasizmussal?

Az internálótáborok létrehozása és működése nem felelt meg az érvényben lévő jogszabályoknak sem. Először is a Sănătescu-kormány figyelmét elkerülte, hogy a szeptember 2-án kihirdetett 442-es számú törvényrendelet megszüntette az internálótáborokat, és „Az egyéni szabadságjogokat korlátozó biztonsági intézkedések hatályukat veszítették.” (A szerző kiemelése)⁶⁵ Ebből az következik, hogy a törvényrendelet hatálytalanította az internálást elindító augusztus 27-ei belügyminisztériumi rendeletet is, és a szeptember 6-ától újra megnyitott Târgu-Jiu-i tábor, illetve az ország területén bárhol is ideiglenesen jelleggel a román állampolgárok részére⁶⁶ kialakított lágerek az október 26-án kihirdetett belügyminisztériumi határozatig törvénytelenül működtek. Másodszor a lágerek működési szabályzatát tartalmazó november 6-ai belügyminiszteri határozat nem felelt meg az október 26-ai határozat előírásainak, mert csak a fegyverszüneti egyezmény 2. és 15. szakaszában felsorolt személyekre vonatkozott. Ettől még figyelemreméltóbb az a tény, hogy az Aldea tábornok vezette

⁶² Magyary Zoltán: *Magyar közigazgatás. A közigazgatás szerepe a XX. század államában. A magyar közigazgatás szervezete, működése és jogi rendszere.* Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest, 1942., 633.

⁶³ *Monitorul Oficial* 1944. október 26., 248. sz.

⁶⁴ *Monitorul Oficial* 1944. november 6., 258. sz.

⁶⁵ *Monitorul Oficial* 1944. szeptember 2., 202. sz.

⁶⁶ A szeptember 12-én aláírt fegyverszüneti egyezményben Románia kötelezte magát, hogy „internálja” a területén tartózkodó magyar és német állampolgárokat.

Belügyminisztérium alkalmazottai a működési szabályzat megfogalmazás során – egy-két részlet kivételével – átmásolták az Antonescu rezsim alatt, 1942. március 22-én megjelent szabályzatot.⁶⁷ A zsidókat érintő passzusok kikerültek, az internáló lágerek megnevezés helyett az internáló központ kifejezést vezették be, de a szabályzat szerkezetén (a 32 szakaszra való felosztáson) és a táborlakókra vonatkozó előírásokon nem változtattak. Az új, magát demokratikusnak nevező kormány internáltjai semmivel sem élveztek több jogot vagy szabadságot, mint az Antonescu katonai diktatúra foglyai.⁶⁸

A bukaresti kormány diszkriminatív politikája nemcsak a dél-erdélyi magyarokra volt kihatással, hanem az észak-erdélyi magyarokat is érintette.

Az észak-erdélyi magyarok internálása

A háborús események miatt Észak-Erdélyben néhány héttel később kezdődött meg a civil lakosság tömeges elhurcolása. A front háta mögött megjelenő, kijelölt szolgálati helyüket elfoglaló csendőrségi alakulatok a Csendőrség Főfelügyelősége szeptember 11-ei, 44158. számú utasításának megfelelően, megkezdték a terület „pacifikálását”, az „irredentizmussal” vádolt személyek felkutatását, illetve azoknak a letartóztatását, akik „a magyar uralom alatt bármilyen formában üldözték a román ajkú lakosságot” vagy a román államot gyalázták.⁶⁹

A marosvásárhelyi Magyar Demokrata Szövetség 1944. november 11-ei, Ioan Bozdog prefektusnak átadott emlékiratban a magyar lakosság minden rétegére kiterjedő internálásokról olvashatunk: „A fegyverszüneti szerződés második pontjára hivatkozva a román hatóságok – sajátos értelmezésük alapján – letartóztatják és internálótáborok felé irányítják mindazokat a férfiakat, gyakran asszonyostul, csecsemőstül, akik a magyar vagy a román hadseregből megszöktek, eldobva a Szovjetunió felé irányított fegyvert; a német és a magyar hadsereggel

⁶⁷ RKTL, A Belügyminisztérium iratai, 755 fond, 325/1941. csomó, 14–19.

⁶⁸ A működési szabályzat rövid magyar nyelvű ismertetését lásd: Benkő Levente: *Tervszerű merénylet*. Korunk 2003. 2. sz., 90–91.

⁶⁹ Sălăgean, Marcel: *Administrația sovietică în Nordul Transilvaniei (noiembrie 1944 – martie 1945)* Centrul de Studii Transilvane – Fundația Culturală Română, Cluj-Napoca, 2002. 60–69. A fenti utasításra hivatkozva a hatóságok számos helyen nem csupán a katonakorú férfiakat szedték össze, hanem asszonyokat, gyermekeket is. (Például a Maros-Torda vármegyéből Földvárra elhurcolt közel négyezer magyar közül mintegy négyszázötven volt kiskorú, akiknek egy részét – marosvásárhelyi közbenjárásra – december elején hazaengedték. *Szabad Szó* (Marosvásárhely) 1944. december 5.

elhurcolt és most Észak-Erdély valamelyik részéből visszatért lakosságot; [...] kivizsgálatlan feljelentésre bárkit.”⁷⁰

Ami a memorandumban is említett katonakorú férfiakat illeti, azok egy részét (a székelyeket) – a már többször idézett – szeptember 11-ei csendőrségi utasítás alapján szedték össze. Október 19-én azonban a Nagyvezérkar az 578.832. sz. rendeletével⁷¹ – ellentmondva a nemzetközi előírásoknak – *hadifoglyoknak* nyilvánította a magyar katonaszökevényeket vagyis azokat, akik alakulatuktól elszökve hazatértek otthonaikba. (Mivel a székelyek egy része az úgynevezett „honi századokban” vagyis a *Székely Határvédelmi Erők*⁷² alá tartozó határvadász vagy határőr zászlóaljokban szolgált, sokan hazaszöktek a front felbomlása után. A visszavonuló Honvédség egyes alakulataiból is számosan otthagyták az alakulatukat és „kivetkőzve”, civilben a családjuk körében érték meg a román csendőrség visszatérését.) Csak Háromszék vármegyéből – az 1944. november 12. után felálló főispánság információi szerint – több mint 2000 férfit hurcoltak el,⁷³ akiket először Földvárra kísértek, majd egy részüket tovább vitték a foksányi elosztótáborba, illetve onnan a Szovjetunióba. A fogságból sokan nem tértek haza. Például Szárazajtán a szeptember 26-ai gyilkosságok utáni napokban a csendőrök mintegy hetven férfit szedtek össze és hurcoltak el a hírhedt földvári haláltáborba, akik közül alig jött vissza valaki, a Szovátáról elhurcolt tizenkilenc férfiból is csak négyen tértek haza.⁷⁴

Habár a félkatonai alakulatok vérengzései ugyan jóval kevesebb magyar áldozatot követeltek, mint a tömeges internálások – ám annál nagyobb visszhangot váltottak ki.

Az ún. Maniu-gárdisták⁷⁵ által elkövetett székelyföldi vérengzések mellett számba kell venni a Bihar megyei vagy egyéb területeken

⁷⁰ Nagy Mihály Zoltán–Vincze Gábor: *Autonómisták és centralisták. Észak-Erdély a két román bevonulás között (1944. szeptember – 1945. március)*. EME–Pro-Print, Csíkszereda–Kolozsvár 2004. Lásd a 11. sz. iratot.

⁷¹ RoKTL, a Csendőrség Főfelügyelőségének iratai, 1474. fond, 149/1944. csomó, 9.

⁷² A Székely Határvédelmi Erők megszervezésére 1941-ben került sor. 1943-tól a parancsnokságát a kolozsvári IX. hadtest parancsnoksága alá helyezték. A székely határvédelemhez az 50 év feletti, és 18–20 év közötti, a sorozási határidőn túli, ill. azt még el nem érő férfiakat soroztak be. 1944 nyarán az 5 határvadász zászlóaljban, 12 erődsszázadban, a 8 hegyi ágyús ütegnél és 20 határőr zászlóaljban összesen kb. 40–50.000 székely harcolt. Lásd: Dálnoki Veress Lajos vezérezredes (kiadta és sajtó alá rendezte): *Magyarország honvédelme a II. világháború előtt és alatt (1920–1945)*. III. kötet. Danubia Druckerei GmbH. München, 1974., 38–41.

⁷³ *Népi Egység*, 1944. november 16.

⁷⁴ Nagy Mihály Zoltán–Vincze Gábor: *i.m.* 11. sz. irat.

⁷⁵ A magyar közvélemény már abban az időben is, és napjainkban is – tévesen – az összes magyarellenés atrocitást az Olteanu-vezette Maniu-gárda nyakába varrta/varrja. A félkatonai egységek megalakításának terve augusztus végére tehető, amikor a

elkövetett gyilkosságokat, valamint az ún. „batalioane fix”⁷⁶ elnevezésű egységek atrocitásait.

Az „önkéntes erdélyi osztagok” megszervezését a Nagyvezérkar abból a célból engedélyezte, hogy azok az Erdély területén működő Magasabb Katonai Egységek (Marele Unități) mellé rendelve a front mögötti területek *pacifikálásában* vegyenek részt és *előkészítsék a terepet* a közigazgatás visszatéréséhez.⁷⁷ A leghírhedtebb alakulat, a Gavrilă Olteanu-vezette „Iuliu Maniu” Erdélyi Önkéntes Ezred (Regimentul de Voluntari Ardeleni „Iuliu Maniu”) volt. Ehhez az egységhez kötődnek a több emberi áldozatot követelő a szárazajtai és a csíkszentdomokosi gyilkosságok.⁷⁸

A szovjet nyomásgyakorlás a dél-erdélyi magyarok internálásának és felszabadításának elrendelésére

A dél-erdélyi magyarok internálásáért a román kormányok a felelősek, habár néhány esetben, mint például az eddig feltárt tordai⁷⁹ és kolozsvári deportálásokat⁸⁰ egyértelműen a helyi szovjet katonai parancsnokok és az NKVD munkatársai hajtották végre. A diplomáciai iratokból egyértelműen megállapítható, hogy a Szövetséges Ellenőrző

bukaresti *Ardealul* (az Észak-Erdélyből elmenekült románok egyik leguszítóbb lapja) augusztus 27-ei számában közölt felhívására („A harc Erdélyért megkezdődött”) „önkéntes erdélyi osztagokat” („voluntarii pentru Ardeal”) kezdtek szervezni. Pár napon belül – a bukaresti Nagyvezérkar támogatásával – hét zászlóaljat állítottak fel (Ip, Trăzneia, Aurel Munteanu, Beliș stb.) egyenként mintegy három-ötszáz fővel, nagyobb részt olyan észak-erdélyi románokból (köztük nőkből), akiknek a második bécsi döntés után el kellett távozniuk a Magyarországhoz csatolt területről, azonban akadtak köztük beszarábiai menekültek is. Az önkéntesek felvételénél semmiféle előzetes ellenőrzés nem érvényesült, többségük volt légionárius (vasgárdista), köztörvényes bűnöző vagy egyszerű kalandor volt.

⁷⁶ Az elnevezés alatt helyben mozgósított (ezt jelzi a Someș, Bihor, Codru stb. nevek is) önkéntesekből álló félkatonai egységeket kell érteni. Tagjai a front háta mögött rendvédelmi feladatokat láttak el.

⁷⁷ Nagy Mihály Zoltán– Vincze Gábor: *i.m.* 12. sz. irat.

⁷⁸ Bővebben lásd: Benkő Levente: *Szárazajta*. H-Press Kft., Sepsiszentgyörgy, 1995., Gál Mária–Gajdos Balogh Attila–Imreh Ferenc [Vincze Gábor]: *Fehér könyv az 1944 őszi magyarellenés atrocitásokról*. Az RMDSZ kiadása, 1995, Nagy Mihály Zoltán–Vincze Gábor: *i.m.* 45–49., ill. a 48. sz. irat.

⁷⁹ RKTL A Csendőrség Főfelügyelőségének iratai, 1474. fond, 47/1945. csomó, 2–8. Az adatok szerint 135 tordai lakost, csakis férfiakat hurcoltak el a bevonuló szovjet csapatok.

⁸⁰ Az október 12–15. körüli napokban mintegy három-ötezer magyart, és ebben az esetben is csak férfiakat deportáltak, akiknek többsége útközben, vagy a szovjet fogságban halt meg. Lásd bővebben: Szabó György: *Kolozsvári deportáltak az Uralban*. Kolozsvár 1994.

Bizottságot irányító szovjetek a fegyverszüneti egyezmény 2. cikkelyében érintett magyar és német állampolgárok internálásának elhúzódásáért vontak felelősségre a bukaresti kormányzerveket, illetve a német kisebbség és a volt legionárius mozgalom híveinek politikai múltjának kivizsgálását és internálását követelték a román hatóságoktól. A jogtalanul internált észak-erdélyi magyarok érdekében 1945. január 26-án a külügyi népbiztosságon egy feljegyzés készült, amelyben V.G. Gyekazanov külügyi népbiztos-helyettesnek azt javasolták, hogy: „A magyar állampolgárok internálásának Romániában nem szabad kiterjednie az őslakos erdélyiekre, kivéve a német nemzetiségű személyeket és azokat, akik 1940. augusztus 30. (vagyis a bécsi döntés) után Magyarországról telepedtek Erdélybe.”⁸¹ A fegyverszüneti egyezmény 2. cikkelyének rendelkezési értelmében internált magyar és német állampolgárok ügyeinek kivizsgálása érdekében összehívott május 12. konferencián felszólaló Leontiev ezredes arra hívta fel az értekezletén részt vevő román állami szervek figyelmét, hogy az egyezmény 2. szakaszának végrehajtása során a román rendészeti szervek olyan személyeket is internáltak, akikre a 2. szakasz hatálya nem terjedt ki.⁸²

Az internálások hatása a magyar politikai szervezkedésre

A dél-erdélyi internálások nagy mértékben meghatározták a romániai magyar közösség politikai szervezkedésének irányvonalát. Miközben a Magyar Népközösség vezetői és a dél-erdélyi magyar értelmiség legnagyobb része hónapokon keresztül az internálótáborokban raboskodott, addig az illegalitásból előlépő magyar kommunisták egy csoportja a Romániai Kommunista Párt bábáskodása mellett újra életre hívta a Magyar Dolgozók Országos Szövetsége (MADOSZ) néven ismert politikai alakulatot. Az 1944 októberétől Magyar Népi Szövetség elnevezésre váltó MADOSZ aktivistái a helyzetet kihasználva magukhoz ragadták a romániai magyarság politikai érdekképviselőit. Az 1945. január 19-én Brassóban tárgyaló Gyárfás Elemér volt népközösségi elnök úgy értékelte a MADOSZ szerepvállalását, hogy az „nem tesz egyebet, mint tovább növeli a magyar és román nép közötti ellenszenvet.”⁸³ (A MADOSZ baloldali politikájára utalt – a szerző megj.) Véleménye szerint „az egész magyar népesség bevonásával, felekezeti és társadalmi különbségtétel nélkül” kell megszervezni a magyarságot, de nem a MADOSZ-szal szemben, hanem vele együttműködve. A megbeszélésen részt vevő

⁸¹ Nagy Mihály Zoltán–Vincze Gábor: *Autonómisták és centralisták. Észak-Erdély a két román bevonulás között (1944. szeptember – 1945. március)*. Kolozsvár 2003., 32. számú dokumentum. Megjelenés alatt.

⁸² RKTL A Csendőrség Főfelügyelőségének iratai, 1474. fond, 5/1945. csomó, 2.

⁸³ Andreescu, Andreea–Nastasă, Lucian–Varga Andrea: *Minorități etnocolturale. Mărturii documentare. Maghiarii din România (1945–1955)*. Cluj-Napoca 2002., 51.

Szabó Béni egykori Országos Magyar Párti képviselő és a brassói népközösség volt elnöke ugyanakkor arra emlékeztette Gyárfás Elemért, hogy az újjászervezés lehetetlen, mivel a szervezési akcióba bevonható népközösségi tagok az internálótáborok foglyai. A királyi puccs után alakult román kormányok anélkül, hogy szándékukban állt volna, közvetve hozzájárultak a MADOSZ és a Magyar Népi Szövetség hatalmi pozíciójának kialakulásához.

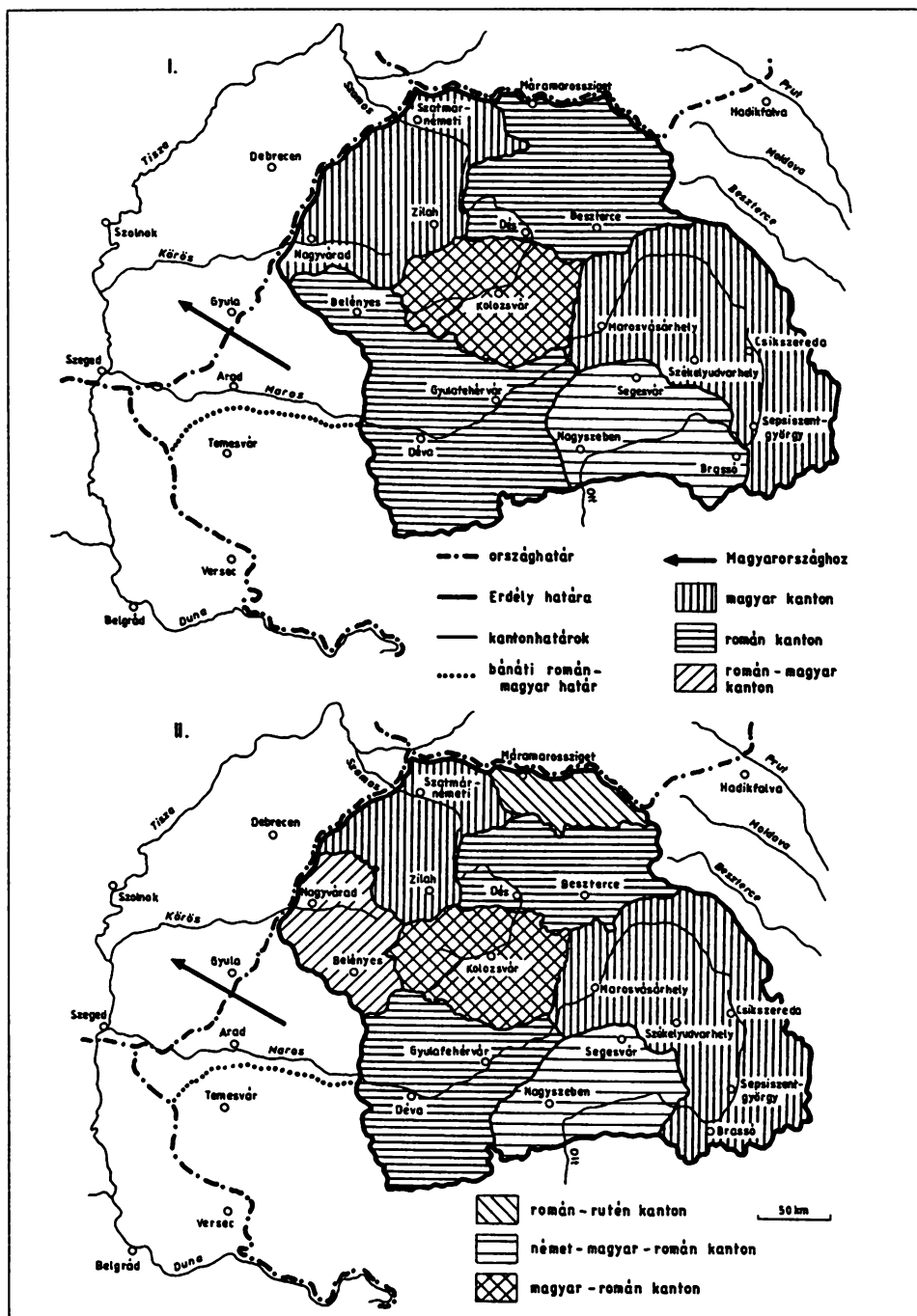
A Petru Groza vezette kormányt támogató Magyar Népi Szövetség szabad kezét kapott a romániai magyarság politikai megszervezése terén, amely az egység szótára alatt megakadályozott minden egyéb magyar szervezkedést, és tevékenységével hozzájárult a romániai magyar közösség társadalmi és politikai homogenizálásához.⁸⁴ És a kommunista rendszer egy újfajta táborba kényszerítette a romániai magyarságot, ahol a „táborlakókat” a „vasfüggöny” választotta el a szabad világban élő embertársaiktól.

⁸⁴ Ezt a folyamatot jól illusztrálja a Magyar Népi Szövetség marosvásárhelyi II. számú körzetének munkaterve. A II. körzet szervező bizottságának 1947. január 20-án megállapított egy havi munkatervének ide vonatkozó pontjai:

„2. Az egyházakkal, a magyar intézményekkel (EMGE, különböző vallási egyesületek) a kapcsolatot – *elvfeladás nélkül* – el kell mélyíteni, hogy a *reakciónélküli egységet* megteremtjük. A reakció megnyilvánulásaira vissza kell ütni. Nem engedhető meg, hogy azok a vezető pozíciókba befurakodhassanak.

3. A magyarságot be kell kapcsolni a Demokratikus Blokk országos munkatervébe.

4. A Magyar Népi Szövetség propagandáját át kell építeni a népi demokrácia megerősítésének szellemében, a romániai népi demokrácia és gazdasági újjáépítés politikájába.” (A szerző kiemelése) A korszak retorikájában ezt azt jelentette, hogy a demokrácia és gazdaság megerősödése az elsődleges cél, mert csak ez vezethet el a „nemzetiségi egyenjogúsításhoz”. Román Nemzeti Levéltár Maros megyei Igazgatósága, Magyar Népi Szövetség Maros megyei iratai, 1305. fond, 1944/1. csomó, 9.

Erdély visszacsatolása előtt magyar részről elkészült egy terv önálló, nemzetiségi kantonokra tagolt Erdély állam alakításáról. Két változatát láthatjuk.

[Forrás: Köztes-Európa]